

14. Krácení: kondenzace a vypouštění

Vzhledem k časovému a prostorovému omezení je logické, že jen málokdy titulky mohou obsahovat úplný přepis dialogů, natož jejich překlad. Ukažme si to na pasáži z filmu *Casino Royale* – viz Tabulka 11.

Jak uvádíme v části 11.2., chceme-li mít jistotu, že titulky pro diváky nebudou příliš rychlé, je vhodné, aby jejich čtecí rychlost nepřesahovala hodnotu 12, případně 17 znaků za sekundu (cps). Také jsme vyjádřili názor, že při rychlosti nad 20 cps už hrozí velké nebezpečí, že mnoho diváků titulky nezvládne přečíst. Podívejme se do Tabulky 11. V prvním sloupci jsou přepsané dialogy a v druhém pak je uvedeno, jaká by byla čtecí rychlost, kdyby se tyto anglické dialogy použily jako titulky. Vidíme, že 7 z 9 takto vytvořených titulků by přesahovalo kritickou rychlost 20 cps, a že tedy i originál by musel být jen z tohoto důvodu pro účely titulků zkrácen. Při překladu z angličtiny do češtiny je navíc obvyklé, že je český překlad co do počtu znaků delší. O důvod navíc, proč titulkař musí text zkracovat.

Zkracování probíhá v zásadě dvěma způsoby: 1) kondenzací, tedy co nejstručnějším vyjádřením informací obsažených v originále, 2) vypouštěním některých informací či částí textu.

Vypouštění ovšem nesmíme provádět libovolně – pak by se skutečně jednalo o „řezničinu“, jak zlí jazykové titulkování označují. Dospějeme-li k tomu, že je třeba něco vynechat, musíme se zamyslet, co je v dané situaci a v daném kontextu důležité, nezbytné, to ponechat a **vypustit něco, co nezbytné není**. Těžko ale formulujeme obecně platná pravidla pro vypouštění informací, protože v každé situaci bude nezbytné něco jiného. I při rozhodování o tom, co vynechá, má tedy překladatel poměrně volnou ruku a i zde musí projevit svou kreativitu.

Tabulka 11. Jaká by byla čtecí rychlost ve znacích za sekundu (cps), kdyby se do titulků přepsaly dialogy v původním znění (*Casino Royale*)

Originál – audio	cps	„Doslovný“ český překlad
Who the hell do they think they are?	24	<i>Co si o sobě sakra myslí?</i>
I report to the prime minister, even he's smart enough not to ask me what we do.	21	<i>Já se zodpovídám premiérovi a i ten má dost rozumu, aby se mě neptal, co děláme.</i>
Have you ever seen such a bunch of self-righteous, arse-covering prigs?	22	<i>Viděl jste někdy takovouhle bandu bohorovných povýšenců, co si kryjí vlastní záda?</i>
They don't care what we do, they care what we get photographed doing.	30	<i>Nezajímá je, co děláme. Zajímá je, při čem nás kdo vyfotí.</i>
And how the hell could Bond be so stupid?	18	<i>A jak sakra mohl být Bond tak pitomý?</i>
I give him double-0 status, he celebrates by shooting an embassy.	21	<i>Dám mu status se dvěma nulami a on to oslaví tím, že vystřelí ambasádu.</i>
Is the man deranged? And where the hell is he?	30	<i>Zešílel? A kde sakra je?</i>
In the old days, if an agent did something embarrassing he'd have the good sense to defect.	24	<i>Za starých časů, když agent udělal něco tak ostudného, měl dost rozumu, aby přeběhl.</i>
Christ, I miss the Cold War.	15	<i>Bože, jak mně chybí studená válka!</i>

Ještě větší kreativitu však musí projevovat v případě první metody krácení textu, tedy kondenzace. Vyžaduje velkou jazykovou obratnost a hlavně znalost cílového jazyka. „Upovídané“ řešení nás často napadne okamžitě, zatímco krátké a výstižné řešení musíme pracně hledat. Neuškodí tedy, když si uděláme jakousi inventuru těch nejběžnějších možností úsporného vyjadřování. Nejlepší metodou je samozřejmě sledování filmů s kvalitními titulky, ale některé možnosti si nastíníme i zde. Na té nejnižší úrovni, na úrovni slov to budou např. následující postupy:

- ♦ Univerbizace, neboli jednoslovné vyjádření – místo *student medicíny* můžeme napsat *medik*, místo *jazyková škola* můžeme napsat *jazykovka*, místo *učitel angličtiny* můžeme napsat *angličtinář*, místo *vedli jsme debatu* můžeme napsat *debatovali jsme*.

- ♦ Stažené formy sloves v hovorové češtině – místo *našel jsi* můžeme napsat *našels*. A hovorová čeština zná i formulace jako *Pročs to nemohla koupit v metru?*
- ♦ Volba kratšího synonyma – místo *jestliže* můžeme napsat *-li*, místo *tady* můžeme napsat *zde* nebo *tu*, ale také *balík* místo *spousta peněz*, *střepy* místo *rozbité sklo*. Zvolené slovo by ale vždy mělo patřit do odpovídajícího stylistického rejstříku (např. se vyvarujeme formulací typu „Ten hajzl je opět zde.“). Podobný efekt může mít i využití obecnějšího, významově nadřazeného slova, např. *strom* místo *bříza bělokorá*.
- ♦ Čísla psaná číslicí, pokud to neodporuje pravidlům formulovaným klientem.
- ♦ Někdy se doporučuje vypouštět běžně známá slova typu *Thank you*, *Yes*, *No* apod., to ale může být problematické, protože co jeden divák považuje za samozřejmost, pro jiného samozřejmě být nemusí. Tyto výrazy však lze zpravidla vyrozumět ze situace.

Pokud překládáme mluvený jazyk, máme jednu obrovskou výhodu. Autentický mluvený jazyk se totiž vyznačuje vysokou redundancí, tedy opakováním informací, a to buď doslova, nebo pomocí jiných jazykových prostředků. Ve filmu samozřejmě obvykle nejde o autentickou a spontánní komunikaci – dialogy zpravidla napsal scenárista – ale i tak bývá v textech určitá míra redundance, která titulkářům usnadňuje práci, protože díky ní mají vhodné kandidáty na vypouštění nebo přeformulování.

Tabulka 12. Příklady vypouštění prostého opakování

Anglický originál s „doslovným“ překladem	Český titulek
Thank you. Thank you very much. <i>Děkuji. Děkuji mnohokrát.</i>	Děkuji vám.
I'm like you, I'm self taught. Jsem jako ty, jsem samouk.	Já jsem samouk jako ty. Zdroj: <i>Match Point – Hra osudu</i>
That's life, sweetheart. That's life. <i>To je život, brouku. To je život.</i>	To je život, brouku. Zdroj: <i>Chicago</i>

Časté jsou také nejrůznější druhy „vaty“, „výplňkových“ formulací (např. *ono totiž, no víš, vlastně, já nevím, prostě*, v angličtině potom *you know, well, I mean*), které mají prakticky nulovou informační hodnotu a při

komunikaci mají jiné funkce, např. zajistit, aby nám nikdo neskočil do řeči, než se nám vybaví vhodná slova.

Tabulka 13. Příklady vypuštění výplňkových slov

Anglický originál s „doslovným“ překladem	Český titulěk
<p>Well, look, if you'd like someone to show you around...</p> <p><i>No, podívejte se, kdybyste chtěl, aby vám to tu někdo ukázal...</i></p>	<p>Potřebujete průvodce?</p> <p style="text-align: right;">Zdroj: <i>Match Point – Hra osudu</i></p>
<p>You know what, I could actually use a drink just to pull myself together – a little bit.</p> <p><i>Něco vám řeknu, celkem bych si dala drink, abych se dala dohromady – trochu.</i></p>	<p>Dala bych si panáka, ať se trochu seberu.</p> <p style="text-align: right;">Zdroj: <i>Match Point – Hra osudu</i></p>
<p>A hundred dollars? Well you just... I mean, it seems pretty steep for a phone call.</p> <p><i>Sto dolarů? No to... Totiž to se mi zdá za jeden telefonát celkem drahé.</i></p>	<p>Sto dolarů? To je nějak mastný.</p> <p><i>(Kromě výplňkových slov bylo vypuštěno i slovo „telefonát“, které je zřejmé z kontextu.)</i></p> <p style="text-align: right;">Zdroj: <i>Chicago</i></p>

Jiným důležitým prostředkem zkracování je vypuštění části věty. Může jít přitom o vypuštění čistě gramatických prostředků nebo přímo některých informací. V určitých případech bychom tedy mohli hovořit o elipse, v jiných spíše o „implicitaci“ (opaku explicitace – viz 13. kapitolu). Na tomto místě se však do detailních lingvistických rozborů pouštět nechceme. Několik příkladů je uvedeno v Tabulce 14.

Další možností je využívání zástupných slov. Ve srovnání s psaným textem je u audiovizuálního pořadu ta výhoda, že navíc můžeme odkazovat na obraz. Jinými slovy, můžeme napsat *tohle* či *tamto* a počítat s tím, že je z obrazu jasné, co tím myslíme (viz Tabulka 15).

Pokud se však rozhodneme pro využití zástupných slov, musíme znát míru. Mohlo by se totiž stát, že to přeženeme a titulky budou přetížené odkazy, které divák musí rozklíčovat a které kladou větší nároky na jeho pozornost a uvažování.

Při analýze titulků se často setkáváme i s některými specifickými nástroji zjednodušování či vypouštění:

- ♦ Vypouštění zesilujícího přívlastku či příslovečného určení: např. *very nice (velmi sympatický) > sympatický*

Tabulka 14. Příklady vypouštění částí věty (elipsa a implicitace)

Anglický originál s „doslovným“ překladem	Český titulěk
<p>This is 225 a week?</p> <p><i>[Byt] je za 225 na týden? (Klient se ptá realitního makléře na nájemné.)</i></p>	<p>225 liber týdně?</p> <p style="text-align: right;">Zdroj: Match Point – Hra osudu</p>
<p>Can I have a champagne cocktail, please?</p> <p><i>Můžu prosím dostat koktejl ze šampaňského? (K číšníkovi.)</i></p>	<p>Koktejl ze šampaňského.</p> <p><i>(Překlad je sice o něco méně zdvořilý, ale v daném kontextu zcela přijatelný.)</i></p> <p style="text-align: right;">Zdroj: Match Point – Hra osudu</p>
<p>But there's one thing that they can never resist... and that is a reformed sinner.</p> <p><i>Ale existuje jedna věc, které nikdy neodolají... a to je napravená/ý hříšnice/ík.</i></p>	<p>Ale jedna věc je dostane vždycky: napravená hříšnice.</p> <p><i>(Kromě elipsy i zjednodušení první věty.)</i></p> <p style="text-align: right;">Zdroj: Chicago</p>
<p>Are there any questions?</p> <p><i>Jsou nějaké dotazy?</i></p>	<p>Dotazy?</p> <p style="text-align: right;">Zdroj: Chicago</p>
<p>I was never terribly fond of waking up. I was never one to jump out of bed and greet the day with a smile like Jim was.</p> <p><i>Nikdy mě probouzení moc netěšilo. Nikdy jsem nebyl někdo, kdo by vyskočil z postele a vítal den s úsměvem jako Jim.</i></p>	<p>Probouzení mě nikdy moc netěšilo.</p> <p>Nevyskočil jsem a nevítal den s úsměvem jako Jim.</p> <p style="text-align: right;">Zdroj: Single Man</p>
<p>I was on my way to the Dean's office.</p> <p><i>Šel jsem do děkanovy kanceláře.</i></p>	<p>Šel jsem za děkanem.</p> <p style="text-align: right;">Zdroj: Single Man</p>
<p>You mean you walked all the way down here just to talk to me?</p> <p><i>Chcete říct, že jste šel až sem, jen abyste si se mnou promluvil?</i></p>	<p>Došel jste až sem jen kvůli mně?</p> <p style="text-align: right;">Zdroj: Single Man</p>

- ♦ V některých případech vypouštění oslovení: např. *Look around you, Grant. (Rozhlédni se, Grante) > Rozhlédni se.*
- ♦ Zjednodušování složitějších slovesných tvarů včetně modálních vazeb: *I'm gonna have to think about it. (Budu se nad tím muset zamyslet.) > Zváším to.*

Tabulka 15. Příklady využití zástupných slov

Anglický originál s „doslovným“ překladem	Český titulek
It was the first time I set foot in that joint . <i>Bylo to poprvé, co jsem do toho pajzlu vkročil.</i>	Byl jsem tam prvně. (Z kontextu je zřejmé, o jaký podnik se jedná.) Zdroj: <i>Chicago</i>
- I thought it made me look like James Dean. - You look better than James Dean . - Říkal jsem si, že díky němu (= sestřihu) vypadám jako James Dean. - Vypadáš líp než James Dean.	-Snad jsem jak James Dean. -Vypadáš líp než on . Zdroj: <i>Single Man</i>

Další z mnoha možností je spojení informací z několika frází či vět do jediné – příklad je uveden v následující tabulce.

Tabulka 16. Příklad spojování více frází do jedné

Anglický originál s „doslovným“ překladem	Český titulek
The time to adjust to what is expected of George and how he is to behave . <i>Čas na to přizpůsobit se tomu, co se očekává od George a jak se má chovat.</i>	Než se přizpůsobím tomu, jaké chování se od George čeká. Zdroj: <i>Single Man</i>

Na závěr bychom rádi upozornili na postup, který vyžaduje asi nejhlubší analýzu a zamyšlení. Jde o volbu jiné formulace, která plní stejnou „komunikační funkci“. Komunikační funkce je v podstatě cíl, záměr, kterého chceme dosáhnout určitými slovy (Karlík a kol.). Existuje tak např. komunikační funkce výzvy, výstrahy, prosby, doporučení atd. Každý jazyk pak má určitý inventář prostředků, kterými jednotlivé funkce realizuje. V češtině můžeme např. návrh realizovat slovy: *Co říkáš / Co bys řekl na to, abychom / Co abychom / Což takhle / Víš co / Snad abychom / Zkusme* atd. (tamtéž). Profesionální překladatel se pak nenechává svazovat formulací originálu, ale volí z tohoto „arzenálu“ formulaci, která nejlépe odpovídá dané situaci. A už vůbec nepřekládá původní formulaci, pokud se v cílovém jazyce pro danou funkci nepoužívá (srov. časté *Proč ne...* v překladech z angličtiny pro komunikační funkci výzvy, např. *Proč to neuděláš takhle?* – vhodněji: *Co kdybys to udělal takhle?*). Příklad je uveden v Tabulce 17.

Tabulka 17. Překlad s ohledem na komunikační funkci

Anglický originál s „doslovným“ překladem	Český titulek
<p>Anyway, I think we should all go to dinner next week. What do you think?</p> <p><i>V každém případě myslím, že bychom příští týden všichni měli jít na večeři. Co myslíte?</i></p>	<p>Nezajdeme všichni příští týden na večeři?</p> <p style="text-align: right;">Zdroj: <i>Match Point – Hra osudu</i></p>
<p>I don't feel I should be discussing this with you on campus, Mr. Potter.</p> <p><i>Nemám pocit, že bych o tomto s vámi měl diskutovat na kampusu, pane Pottere.</i></p>	<p>Na univerzitní půdě to probírat nebudu, pane Pottere.</p> <p style="text-align: right;">Zdroj: <i>Single Man</i></p>

Celou řadu dalších postupů uvádí Días Cintas a Remael (příklady uvádíme v Tabulce 18). Při důkladném rozboru by se tyto postupy daly kategorizovat ještě podrobněji a daly by se najít další, přičemž by samozřejmě bylo vhodné vyjít z obecných translátologických kategorizací překladatelských postupů (např. Chesterman, Knittlová aj.). Jistě by to bylo zajímavé téma pro samostatnou studii.

Tato kapitola je sice spíše o vypouštění, měli bychom ale poznamenat, že někteří autoři doporučují, aby naopak **některá slova a spojení byla**

Tabulka 18. Některé další překladatelské postupy hojněji užívané při titulkování

Překladatelský postup	Originál s „doslovným překladem“	Český titulek
Změna slovního druhu	<p>It's who you know, Henry.</p> <p><i>Záleží na tom, koho znáš, Henry.</i></p>	<p>Záleží na známostech.</p> <p style="text-align: right;">Zdroj: <i>Match Point – Hra osudu</i></p>
Změna negativní formulace na formulaci kladnou	<p>That's not exactly what I meant.</p> <p><i>To není přesně to, co jsem myslel.</i></p> <p>I didn't sleep very well.</p> <p><i>Nespál jsem moc dobře.</i></p>	<p>Myslel jsem to jinak.</p> <p style="text-align: right;">Zdroj: <i>Single Man</i></p> <p>Špatně jsem spal.</p> <p style="text-align: right;">Zdroj: <i>Single Man</i></p>
Změna nepřímé otázky na otázku přímou	<p>May I ask what happened to the dogs?</p> <p><i>Smím se zeptat, co se stalo se psy?</i></p>	<p>Co se stalo se psy?</p> <p style="text-align: right;">Zdroj: <i>Single Man</i></p>

zachována (Karamitroglou). Jde především o vlastní jména, známá cizí slova, internacionalismy. Karamitroglou totiž upozorňuje, že divák má neustále v hlavě spuštěný „kontrolní mechanismus“ a kontroluje, jestli ho někdo „nešidí“. (Viz též pojednání o „zranitelnosti titulkáře“ v následující kapitole.)

Divák se tedy může cítit podveden, když v originále slyší anglické slovo *mathematics*, a v českých titulcích nevidí slovo *matematika* (přestože tam třeba je slovo *počty*). Podle našeho názoru je dobré o tomto jevu vědět a brát jej v potaz, ale asi by nebylo dobré řídit se jím doslova a např. paušálně zavrhnout slovo *hospodářství* a volit místo něj slovo *ekonomika*. Stejně tak je často vhodné jméno vypustit (je-li zřejmé z kontextu, o koho jde) nebo použít jen křestní jméno a vypustit příjmení.

Konečně také připomeňme, že s ohledem na neslyšící diváky se kromě vlastních jmen nedoporučuje vypouštět ani citoslovce apod. Tento požadavek pochopitelně odporuje některým metodám zkracování, a proto může vzniknout celá řada dilemat.

TIP

Nejlépeším způsobem, jak poznat nejrůznější titulkářské strategie, je sledovat filmy s kvalitními titulky a pokud možno si je srovnat se scénářem ve výchozím jazyce.